

Bulletin of Economic Theory and Analysis

Volume 10, Issue 3, pp. 1059-1089, 2025

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/beta>

Original Article / Araştırma Makalesi

Received / Alınma: 28.10.2024 Accepted / Kabul: 09.07.2025

Doi: <https://doi.org/10.25229/beta.1574984>

Dış Ticaretin Jeopolitik Sınavı: Türkiye'nin 1985-2023 Dönemindeki Riskleri ve Gelecek Fırsatları

Bahadır Murat ÇAKMAKLI^a

^a Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Gerze MYO, Sinop, TÜRKİYE

<https://orcid.org/0000-0002-7390-0056>

Öz

Bu çalışma, 1985-2022 döneminde Türkiye'nin dış ticaret dinamikleri ile jeopolitik riskler arasındaki ilişkiyi analiz etmek amacıyla Zivot-Andrews birim kök testi ve ARDL (Autoregressive Distributed Lag) sınır testi yöntemlerini kullanmaktadır. Zivot-Andrews testi, serilerdeki yapısal kırılmaları dikkate alarak durağanlık analizini güçlendirmiş, ARDL yöntemi ise değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkileri ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, Türkiye'nin ihracatında en belirleyici unsurun ithalatın mevcut ve geçmiş değerleri olduğunu ve ithalat artışlarının ihracatı desteklediğini göstermektedir. Buna karşılık, jeopolitik risk değişkeninin dış ticaret üzerindeki doğrudan etkisinin sınırlı olduğu ve çoğunlukla istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Ancak, darbeler, terör olayları ve ekonomik krizler gibi unsurların jeopolitik risk algısını artırarak dış ticaretin istikrarını zayıflatmış görülmektedir. Türkiye'nin jeopolitik risklere karşı kırılganlığı, Avrupa ülkeleriyle olan ticaret ilişkilerini olumsuz etkileyebilir ve alternatif tedarikçi arayışlarını gündeme getirebilir. Sonuç olarak, dış ticaret politikalarının oluşturulmasında ithalatın ihracat üzerindeki destekleyici rolü göz önünde bulundurulmalı, aynı zamanda jeopolitik riskleri azaltıcı stratejiler geliştirilmelidir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin ekonomik kalkınması ve dış ticarete sürdürülebilirliğin sağlanması açısından kritik önemdedir.

Anahtar Kelimeler

Dış Ticaret, Jeopolitik Risk Türkiye

JEL Kodu

F10, F51

İletişim Bahadır Murat ÇAKMAKLI ✉ bahadirmurat@outlook.com Sinop Üniversitesi, Gerze MYO ,Ulaştırma Hizmetleri, Sinop Türkiye.

Atıf Çakmaklı, B. M. (2025). Dış ticaretin jeopolitik sınavı: Türkiye'nin 1985-2023 dönemindeki riskleri ve gelecek fırsatları. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 10(3), 1059-1089.

This manuscript is licensed under Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International License ([CC BY NC](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)).

The Geopolitical Test of Foreign Trade: Turkey's Risks And Future Opportunities in The Period 1985-2023

Abstract

This study analyzes the relationship between Turkey's foreign trade dynamics and geopolitical risks during the period 1985–2022 by employing the Zivot-Andrews unit root test and the Autoregressive Distributed Lag (ARDL) bounds testing approach. The Zivot-Andrews test accounts for potential structural breaks in the time series, while the ARDL method identifies both short- and long-term relationships among the variables. The findings reveal that the most significant determinant of Turkey's exports is the current and lagged values of imports, indicating that an increase in imports positively contributes to export performance. Conversely, the direct impact of geopolitical risk on foreign trade appears to be limited and statistically insignificant in most cases. However, factors such as military coups, terrorist attacks, and economic crises have intensified the perception of geopolitical risk and contributed to the instability of Turkey's trade flows. Turkey's vulnerability to geopolitical shocks may prompt European countries to reassess their trade relations, potentially reducing their reliance on Turkey as a reliable supplier. Consequently, it is essential for policymakers to consider the supportive role of imports in export growth and to implement strategies aimed at mitigating geopolitical risks. Such measures are crucial for ensuring sustainable economic development and strengthening Turkey's trade relations, particularly with the European Union.

Keywords

Foregein Trade,
Geopolitical
Risk,Türkiye

JEL Classification

F10, F51

1. Giriş

Jeopolitik risk, ülkeler arasındaki siyasi gerginlikler, askeri çatışmalar, ekonomik yaptırımlar ve bölgesel istikrarsızlık gibi unsurlardan kaynaklanan tehditleri ifade eder. Bu tür riskler, uluslararası ticari ilişkiler ve doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde doğrudan etkili olup, küresel ekonomik istikrarı tehdit edebilir. Jeopolitik riskler; savaş, terörizm, sınır anlaşmazlıkları, ticaret savaşları, enerji rekabeti ve siyasi yaptırımlar gibi olaylar neticesinde ortaya çıkar ve uluslararası iş ortamında belirsizliği artırarak maliyetlerin yükselmesine neden olur (Caldara ve Iacoviello,2022). Bu durum, küresel tedarik zincirleri ve uluslararası pazarlar üzerinde baskı yaratarak ticaret akışlarının yönünü değiştirebilir ve ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkilere yol açabilir.

Dış ticaret, ülkelerin mal, hizmet, sermaye ve bilgi alışverişi yoluyla ekonomik büyümelerini desteklediği ve küresel ekonomiye entegre olduğu bir mekanizmadır. Bir ülkenin ithalat ve ihracat hacmi; büyüme, istihdam, teknolojik gelişme ve yaşam standardı üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. İthalat, ülkelerin ihtiyaç duyduğu kaynaklara erişimini sağlarken; ihracat, yerel üretimin dış pazarlarda gelir yaratmasına imkân tanır. Dış ticaret, aynı zamanda döviz

kurları üzerinde dengeleyici bir etkide bulunarak ekonomik rekabet gücünü ve esnekliği artırır (Krugman & Obstfeld, 2021).

Günümüzde küreselleşmenin etkisiyle üretim süreçlerinin uluslararası düzeyde entegre hale gelmesi, dış ticaretin önemini daha da artırmıştır. Bu bağlamda, küresel tedarik zincirleri; çok sayıda ülkenin hammadde, ara mal ve nihai ürünlerin dolaşımına katıldığı, karmaşık ve karşılıklı bağımlılık içeren bir yapıyı ifade eder. Örneğin, teknoloji ve otomotiv sektörlerinde üretilen ürünlerin parçaları farklı ülkelerden temin edilmekte ve nihai montaj süreci başka bir ülkede gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle, dış ticaretin sürdürülebilirliği; güvenli ve istikrarlı tedarik zincirlerine, etkin ulaşım altyapılarına ve güvenilir ticaret ortaklıklarına bağlıdır (Porter, 2019).

Jeopolitik riskler ile dış ticaret birlikte değerlendirildiğinde, artan jeopolitik risklerin ticaret rotalarının kapanması, ticari yaptırımların uygulanması ya da pazar çeşitliliğinin azalması gibi sonuçlar doğurabileceği görülmektedir. Bu tür gelişmeler, ticaret maliyetlerini artırmakta, tedarik zincirlerinde aksamalar yaratmakta ve ülkelerin dış ticaret hedeflerine ulaşmasını zorlaştırmaktadır.

Bu risklerin yarattığı olumsuz etkiler karşısında ülkeler, dış ticaret stratejilerini yeniden şekillendirme yoluna gitmekte; ticaret ortaklıklarını çeşitlendirme, güvenilir tedarik zincirleri kurma ve enerji kaynaklarını çeşitlendirme gibi önlemler geliştirmektedir. Özellikle enerji ithalatına bağımlı ülkeler, örneğin petrol veya doğalgaz gibi stratejik kaynakların tedarikinde yaşanabilecek kesintilere karşı enerji güvenliğini sağlamak adına alternatif kaynak arayışına yönelmektedir. Benzer şekilde, sınır komşularıyla yaşanan güvenlik sorunları ya da ticaret anlaşmazlıkları, ülkeleri yeni ticaret yolları ve iş birliği fırsatları aramaya sevk etmektedir. Dolayısıyla, jeopolitik riskler ile dış ticaret arasındaki ilişki yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda siyasi ve stratejik düzeyde de belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda, jeopolitik risklerin etkin biçimde yönetilmesi ve dış ticaret stratejilerinin bu riskleri göz önünde bulundurarak şekillendirilmesi, ülkelerin küresel rekabet gücünü koruyabilmeleri açısından hayati önemdedir.

Bu çalışmanın temel amacı, jeopolitik risklerin Türkiye'nin dış ticareti üzerindeki etkilerini 1985-2023 dönemi için analiz etmektir. Bu doğrultuda, ikinci bölümde jeopolitik risk kavramı, üçüncü bölümde dış ticaretin tanımı ve önemi, dördüncü bölümde jeopolitik risk ile dış ticaret arasındaki ilişki teorik çerçevede ele alınmıştır. Beşinci bölümde literatür incelemesine yer verilmiş, altıncı bölümde çalışmada kullanılan metodoloji ve veri seti açıklanmıştır. Yedinci

bölümde ampirik analiz bulguları sunulmuş ve sekizinci bölümde ise elde edilen sonuçlar değerlendirilerek politika önerilerinde bulunulmuştur.

2. Jeopolitik Risk

2.1. Jeopolitik Risk

Jeopolitik risk, devletlerin uluslararası ilişkilerinde ve politikalarında; ekonomik, askeri, sosyal ve çevresel faktörlerin birleşimiyle ortaya çıkan belirsizlik ve tehdit unsurlarını ifade eder. Bu tür riskler, ülkelerin ticari ilişkileri, enerji güvenliği, yatırım kararları ve genel ekonomik istikrarı üzerinde doğrudan etkili olabilir. Jeopolitik riskler genellikle güç dengeleri, sınır çatışmaları, terör faaliyetleri, siyasi istikrarsızlık ve doğal kaynakların kontrolü gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır (Cohen, 1999).

2.2. Jeopolitik Risk Türleri

Jeopolitik riskler, farklı kategoriler altında sınıflandırılabilir:

1. **Askeri Riskler:** Ülkeler arasında doğrudan askeri çatışmaların ya da savaş olasılığının artmasıdır. Komşu ülkelerdeki gerilimler, askeri ittifakların doğası ve uluslararası güvenlik anlaşmaları bu tür risklerin başlıca kaynaklarıdır (Wright ve Rider, 2014).
2. **Ekonomik Riskler:** Ekonomik yaptırımlar, ticaret savaşları ve mali krizler gibi unsurları içerir. Seyahat yasakları, varlıkların dondurulması, ticaret ve finansal yaptırımlar, dış politika araçlarının en çok tercih edilenlerinden bazılarıdır (Crozet ve Hinz, 2020). Bu riskler, ülkelerin dış ticaret ilişkilerini ve küresel piyasalardaki istikrarı olumsuz yönde etkileyebilir.
3. **Siyasi Riskler:** İç siyasi istikrarsızlıkların dış ticaret ve yatırım kararlarına etkisini kapsar (Alesina vd. 1956). Hükümet değişiklikleri, kitlesel protestolar veya seçim belirsizlikleri bu kategoride değerlendirilir.
4. **Çevresel Riskler:** İklim değişikliği, doğal afetler ve çevresel bozulmalar uluslararası ilişkileri etkileyen çevresel kaynaklı jeopolitik risklerdir. Bu tür riskler, ülkelerin enerji güvenliği ve kaynak yönetimi politikaları üzerinde belirleyici olabilir (Bashir vd., 2023).

2.3. Jeopolitik Risklerin Etkileri

Jeopolitik riskler, özellikle uluslararası ticaret ve küresel ekonomik ilişkiler üzerinde ciddi etkiler yaratmaktadır. Örneğin, askeri çatışmaların ya da siyasi istikrarsızlığın yaşandığı bölgelerde ticaret hacminde daralma gözlenebilir. Bu durum, yatırımcıların risk algısını yükselterek, sermaye akımlarını farklı bölgelere yönlendirebilir. Aynı şekilde, ekonomik yaptırımlar hedef ülkenin dış ticaretini kısıtlayarak büyüme potansiyelini zayıflatabilir.

Çevresel jeopolitik riskler ise giderek daha fazla önem kazanmaktadır. İklim değişikliği, kuraklık veya doğal afetler gibi olaylar enerji arz güvenliğini tehdit edebilir ve su, gıda, enerji gibi kaynaklar üzerinde ülkeler arasında gerilimlerin artmasına neden olabilir (Bashir vd., 2023). Bu tür çevresel tehditler, ekonomik ve stratejik politikaların yeniden şekillendirilmesini gerektirmektedir.

2.4. Jeopolitik Risk Yönetimi

Jeopolitik risklerin etkin yönetimi hem ülkeler hem de özel sektör açısından stratejik bir öneme sahiptir. Risk yönetimi süreci; risklerin tanımlanması, analiz edilmesi ve bu risklere karşı önleyici stratejilerin geliştirilmesini kapsar (Cohen, 1999).

Bu bağlamda, uluslararası yatırım yapmayı planlayan şirketler, hedef ülkenin siyasi ve ekonomik risk profilini analiz ederek potansiyel tehditleri minimize etmeye çalışırlar. Benzer şekilde, devletler de dış politikada belirsizlikleri azaltmak adına diplomatik ilişkileri güçlendirme, uluslararası iş birliklerini artırma ve stratejik ortaklıklar kurma gibi adımlar atabilirler. Böylelikle, jeopolitik risklere karşı daha dayanıklı bir dış ticaret ve ekonomik yapı inşa edilebilir.

3. Jeopolitik Risk ve Dış Ticaret Arasındaki İlişki

Jeopolitik risk ile dış ticaret arasındaki ilişki, uluslararası ticaret dinamiklerinin ve ülkelerin ekonomik stratejilerinin anlaşılmasında kritik bir öneme sahiptir. Jeopolitik risk, bir ülkenin siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal faktörlerden kaynaklanan belirsizliklere maruz kalması durumunu ifade ederken; dış ticaret ise bu ülkelerin diğer ülkelerle olan ekonomik etkileşimlerini kapsamaktadır.

3.1. Jeopolitik Riskin Dış Ticaret Üzerindeki Etkisi

İstikrar ve Güven: Jeopolitik risklerin yüksek olduğu bölgelerde ticaret faaliyetleri genellikle azalır. Siyasi belirsizlikler, çatışmalar ve iç karışıklıklar, yatırımcıların ve ticaret

ortaklarının risk algısını artırır. Örneğin, Suriye’de yaşanan iç savaş ve bunun Türkiye üzerindeki etkileri, bölgedeki ticaret hacminin azalmasına yol açmıştır (Kılıç, 2023).

Ticaret Yolları: Jeopolitik riskler, uluslararası ticaret yollarını da etkileyebilir. Orta Doğu’daki çatışmalar, petrol ve gaz ticaretinin gerçekleştiği güzergahlarda belirsizlik yaratarak enerji fiyatlarında dalgalanmalara ve ticaret hacminde düşüşe neden olabilir (Caldara ve Iacoviello, 2022). Bu durum, özellikle enerji ithalatçısı ülkelerin ekonomik istikrarını tehdit eder.

3.2. Dış Ticaretin Jeopolitik Riskleri Yönetmedeki Rolü

Ekonomik Bağımsızlık: Dış ticaret, ülkelerin ekonomik bağımsızlıklarını artırmalarına katkı sağlar. İthalat yoluyla, yerel kaynakların yetersiz olduğu alanlarda ihtiyaç duyulan mal ve hizmetler temin edilebilir. Bu da ülkelerin jeopolitik risklere karşı dayanıklılığını güçlendirir. Örneğin, Türkiye, enerjide dışa bağımlılığını azaltmak amacıyla alternatif enerji kaynaklarına yönelmektedir. (İnançlı ve Akı (2020), Özcan vd. (2016), Alparslan (2022)).

Diplomatik İlişkiler: Dış ticaret, ülkeler arasında daha sağlam diplomatik ilişkilerin kurulmasına zemin hazırlar. Ekonomik karşılıklı bağımlılık, ülkelerin birbirine daha yakın ilişkiler geliştirmesini sağlar. Avrupa Birliği ülkeleri, ekonomik entegrasyon sayesinde siyasi istikrar ve güvenliği artırmaya çalışmaktadır (Cœuré, 2013).

3.3. İhracat ve İthalatın Jeopolitik Risklerle İlişkisi

İhracatın Etkisi: Bir ülkenin ihracat yapabilmesi, uluslararası pazarlardaki güvenilirliğine bağlıdır. Jeopolitik risklerin yoğun olduğu bölgelerde, ihracatçı ülkeler pazar paylarını kaybedebilirler. Örneğin, Rusya’nın Ukrayna’ya müdahalesinin ardından birçok ülke, Rus enerji kaynaklarına ambargo uygulamış ve bu durum hem Rusya’nın hem de bu kaynaklara bağımlı ülkelerin ticaret dengelerini olumsuz etkilemiştir (IMF, 2022).

İthalatın Etkisi: İthalat, ülkelerin jeopolitik risklere karşı uyguladıkları stratejileri de yansıtır. Özellikle belirli bir mal veya kaynağın ithalatında tek bir ülkeye bağımlılık, jeopolitik risklerin artması durumunda ekonomik kırılganlık yaratabilir (Baldwin, 2016). Bu nedenle, ülkeler tedarik zincirlerini çeşitlendirerek bu riskleri minimize etmeye çalışmaktadır.

4. Literatür Taraması

Küresel ölçekte artan jeopolitik gerilimler, ekonomik faaliyetlerin yönü ve yapısı üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Özellikle dış ticaret, ülkelerin güvenlik algıları, politik

istikrarsızlıklar ve bölgesel çatışmalardan doğrudan etkilenmektedir. Bu bağlamda, jeopolitik risklerin dış ticaret hacmini, ticaret ortaklarının coğrafi dağılımını ve ticaret politikalarını nasıl şekillendirdiği, son yıllarda uluslararası iktisat literatürünün önemli araştırma konularından biri haline gelmiştir. Literatürde yapılan çalışmalar, farklı metodolojik yaklaşımlar kullanarak jeopolitik belirsizliklerin ticaret üzerindeki etkilerini ortaya koymakta ve ülkelerin bu risklere karşı geliştirdiği stratejileri değerlendirmektedir. Literatürdeki çalışmaların bazıları ise şu şekildedir;

İkizlerli ve Ülkü (2012), Uluslararası Ülke Risk Rehberi'nde (ICRG) yer alan niceliksel politik risk derecelendirmeleri ile İstanbul Menkul Kıymetler Borsası tarafından derlenen yabancı yatırımcı akış verilerini kullanarak gerçekleştirdikleri çalışmalarında, politik riskin gelişmekte olan ülke borsalarındaki etkilerini hem piyasa genelinde hem de sektör portföyleri düzeyinde incelemişlerdir. Analiz sonuçları, politik riskin hisse senedi getirileri, net yabancı sermaye akışları ve bazı makroekonomik değişkenler üzerinde belirleyici etkileri olduğunu göstermektedir. Ayrıca, yabancı yatırımcıların politik risk derecelendirmelerindeki artışlara (yükseltmelere) daha yavaş ve daha düşük yoğunlukta tepki verdikleri; düşüşlere (kötüleşmelere) ise daha hızlı ve daha büyük ölçekli tepki gösterdikleri tespit edilmiştir. Sektörel düzeyde ise, politik riske verilen tepkilerin, sektörlerin piyasa riskine duyarlılık düzeyine bağlı olarak değişkenlik gösterdiği; özellikle turizm sektörünün bu bağlamda diğer sektörlerden ayrıştığı ve yabancı yatırımcıların tepkilerinin burada daha belirgin olduğu ortaya konulmuştur.

Özer (2019), Türkiye'nin komşu ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilerini değerlendirerek, mevcut dış ticaret yapısının geliştirilmesine yönelik politika önerilerinde bulunmuştur. Çalışmada, Türkiye'nin toplam ihracatının %15 ila %26'sının komşu ülkelere yönelik olduğu belirtilmiş; özellikle Rusya, Suriye ve Irak'ta yaşanan siyasi istikrarsızlıkların Türkiye'nin dış ticaret performansını olumsuz etkilediği vurgulanmıştır.

Gupta vd. (2019) çalışmalarında klasik bir yerçekimi modeli kullanarak, 1985-2013 dönemi için 164 gelişmekte olan ve gelişmiş ülke arasındaki jeopolitik risklerin ticaret akışları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Analizde abit etkiler (FE), rastgele etkiler (RE), Hausman-Taylor (HT) ve Poisson Sahte Maksimum Olasılık tahminleri kullanan Gupta vd. analiz sonucunda jeopolitik risklerin ticaret akışlarını olumsuz etkilediğini tespit etmişlerdir.

Kim vd. (2019) 2015-2017 dönemleri arasında günlük haber verilerini kullanarak jeopolitik riskin Kore pazarında yatırımcıların yatırım stratejilerini nasıl etkilediğini inceledikleri

çalışmalarında Kuzey Kore riski oldukça arttığına, yabancı yatırımcılar azalırken, yerli yatırımcılar Kore portföylerinin değerinin arttığını ve yerli kurumsal yatırımcılar, artan bilgi asimetrisi nedeniyle yabancı yatırımcılardan önemli ölçüde daha iyi performans gösterdiğini tespit etmişlerdir.

Wang ve diğerleri (2020), uluslararası yatırımlar ve dünya ticareti verilerini kullanarak jeoekonomik uzaklık ölçüsü geliştirdikleri çalışmalarını, 1995-2010 dönemini kapsayacak şekilde gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın bulguları, bir ülkenin ABD ve Çin'e olan ekonomik uzaklığının, devletlerarası çatışmalara dahil olma olasılığının önemli bir göstergesi olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, ABD ve Çin eksenli olarak oluşturulan iki ayrı model çerçevesinde yapılan analizlerde, Soğuk Savaş sonrasında ABD'ye ekonomik olarak yaklaşan ülkelerin devletlerarası çatışma riskiyle daha fazla karşı karşıya kaldıkları belirlenmiştir. Buna karşılık, Çin'e yaklaşan ve ABD'den uzaklaşan ülkelerin çatışma risklerinin anlamlı ölçüde artmadığı tespit edilmiştir.

Schiffing ve çalışma arkadaşları (2022) ise araştırmalarında savaşın etkileyebileceği beş kritik sektöre dikkat çekmişlerdir: enerji, lojistik, gıda, metal ve mikro besinler. Çalışmada, Ukrayna'nın Rusya ile dünya buğday ihracatının dörtte birinden fazlasını gerçekleştirdiği ve özellikle Türkiye ile Mısır gibi ülkelerin buğday ve ayçiçeği gibi temel tarım ürünleri açısından bu iki ülkeye ciddi ölçüde bağımlı oldukları ifade edilmiştir. Ukrayna'nın, küresel ayçiçeği yağı talebinin yaklaşık yarısını karşılaması da bu bağımlılığın bir göstergesi olarak sunulmuştur.

Darvas ve Matins (2022) Ukrayna krizinin uluslararası ticarete olan etkisini inceledikleri çalışmalarında savaşın ve uygulanan yaptırımların küresel ticaret hacmi, emtia fiyatları ve ticaret dengeleri üzerinde çeşitli etkiler yarattığı tespit edilmiştir. Yükselen enerji fiyatlarının enerji ithalatçısı ülkelerin ticaret dengelerini olumsuz etkilediği; Rusya'nın ticaret fazlasındaki artışın ise yalnızca yarısının enerji fiyatlarına, diğer yarısının ise ithalattaki sert düşüşe bağlı olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, savaş ve yaptırımların enerji fiyatlarındaki dalgalanmaların birincil nedeni olmadığı, yaptırımların hedeflenen ticari sınırlamaları büyük ölçüde gerçekleştirdiği ve Rusya'nın fosil yakıt gelirlerine dayalı savaş finansman kapasitesinin giderek azaldığı ortaya konulmuştur.

Bakan (2022) tarafından yürütülen çalışmada, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesinin küresel ekonomi ve finansal piyasalar üzerindeki etkileri ele alınmış; söz konusu

çatışmanın, özellikle enerji ithalatında Rusya ve Ukrayna'ya bağımlı olan Avrupa ülkeleri açısından dış ticaret dengeleri üzerinde önemli riskler oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

Hossain vd. (2024) çalışmalarında beş Güneydoğu Asya ülkesi olan Endonezya, Güney Kore, Malezya, Filipinler ve Tayland'da içsel jeopolitik riskin 1996-2019 yılları arasında doğrudan yabancı yatırımı (DYY) nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Analiz sonucunda Jeopolitik risk ve ticaret açıklığının bu beş ülkede DYY üzerinde olumsuz etki oluşturduğunu tespit etmişlerdir.

Nazir vd. (2025) BRICS,G7 ve ASEAN ülkeleri arasında ticaretin jeopolitik riske, ekonomik ve ticaret politikası belirsizliğine verdiği tepkiyi karşılaştırmalı olarak ölçtükleri çalışmalarında, Ocak 2000-Haziran 2023'e kadar aylık verilerini kullanmışlardır. Analiz sonucunda; jeopolitik olayların BRICS bloğundaki ticaret entegrasyonu üzerindeki olumlu etkisinin olduğunu, BRICS ülkeleriyle karşılaştırıldığında, G7 ülkeleri jeopolitik belirsizliğe karşı daha düşük direnç gösterirken, ASEAN bloğu kısa vadede artan jeopolitik risklere karşı temkinli bir yaklaşım sergilediğini tespit etmişlerdir.

Huang ve Zhang (2025) 2003-2022 yılları arasındaki üç aylık verilere dayanan ve Çin'in ihracat dayanıklılığının ticaret ortağı ülkelerdeki jeopolitik riskten etkilenip etkilenmediğini inceledikleri çalışmalarında; ticaret ortağı ülkelerin jeopolitik riski Çin'in ihracat dayanıklılığı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu ve bu etkinin tedarik zinciri aracılığıyla iletildiğini, Çin'in ihracat dayanıklılığı, gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre jeopolitik riske daha duyarlı olduğunu, Çin'in ihracat dayanıklılığı, salgınların ardından jeopolitik riskten daha önemli ölçüde etkilendiğini tespit etmişlerdir.

5. Metodoloji, Veri Seti

Türkiye'nin ihracat ve ithalatına jeopolitik riskin etkisini analiz etmek için öncelikle verilerin uygunluğunu sağlamak ve zaman serisi analizinin gerekliliklerini yerine getirmek önemlidir.

Jeopolitik riskler, ekonomik verilerde çeşitli yapısal kırılmalara neden olabilmektedir. Bu nedenle, Zivot-Andrews testi, bu tür kırılmaları dikkate alarak zaman serisi verilerinin durağanlık durumunu belirlemek için tercih edilmiştir. Zivot ve Andrews (1992), bu testin, birim kök hipotezinin yanı sıra yapısal kırılmaları tespit etme yeteneği ile ekonomik analizlerde daha doğru ve güvenilir sonuçlar sağladığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin dış ticaretinde

jeopolitik risklerin etkilerini incelemek için bu yöntem, verinin doğasına uygun bir seçim olarak öne çıkmaktadır.

Zivot ve Andrews (1992), zaman serisi verilerinin durağanlık durumunu test etmek için birim kök testi geliştirmişlerdir. Bu test, özellikle yapısal kırılmaların varlığını göz önünde bulundurarak, geleneksel Dickey-Fuller testine göre daha güçlü sonuçlar vermektedir. Test, aşağıdaki formüle dayanmaktadır:

$$Y_t = \alpha + \beta_t + \gamma y_{t-1} + \sum_{j=1}^k \delta_j D_{t-j} + \varepsilon_t$$

Burada;

Y_t : İncelenen zaman serisi verisi (ihracat veya ithalat),

D_{t-j} : Yapısal kırılma noktalarını temsil eden dummy değişkenler,

ε_t : Hata terimi.

Zivot-Andrews testi, serinin birim kök içerip içermediğini belirlemek için birim kök hipotezini test ederken, aynı zamanda belirli bir noktada yapısal bir değişikliğin varlığını da dikkate alır. Bu yöntem, zaman serisi verilerinde değişimlerin etkili bir şekilde yakalanmasını sağlar (Zivot & Andrews, 1992).

Analiz sürecinde, zaman serisi verilerinde olası yapısal kırılmaların etkisini dikkate almak amacıyla Zivot-Andrews birim kök testi uygulanmıştır. Bu test, geleneksel birim kök testlerinden farklı olarak, ekonomik krizler, jeopolitik şoklar ve diğer kırılma noktalarını tespit ederek serilerin durağanlık özelliklerini daha doğru şekilde değerlendirmeye olanak sağlamaktadır (Zivot & Andrews, 1992). Yapısal kırılmaların varlığı, veri setindeki durağanlık analizlerinde yanıltıcı sonuçların önüne geçilmesinde kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin farklı durağanlık seviyelerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, ARDL (Autoregressive Distributed Lag) modelinin tercih edilmesinde temel gerekçelerden biri olmuştur.

ARDL modeli, hem $I(0)$ yani düzeyde durağan hem de $I(1)$ yani birinci farkta durağan değişkenlerle uyumlu olarak çalışabilmesi sayesinde, yapısal kırılmaların etkisini taşımış değişkenlerle yapılan analizlerde sağlam ve güvenilir sonuçlar verir (Pesaran & Shin, 1999). Ayrıca, model kısa dönemli ve uzun dönemli dinamik ilişkileri eş zamanlı olarak inceleme imkânı

sunmakta; böylece jeopolitik riskin ihracat ve ithalat üzerindeki etkilerinin dönemsel değişimini yakalamaya olanak sağlamaktadır. ARDL'nin esnek yapısı, farklı gecikme uzunluklarının modellenenebilmesine ve küçük örneklem büyüklüklerinde bile parametrik güvenilirlik sağlamasına da imkan tanır (Pesaran et al., 2001). Tüm bu özellikler, Türkiye'nin dış ticaretine yönelik jeopolitik risk etkilerinin hem yapısal kırılmalar içeren hem de karmaşık dinamiklere sahip bir ortamda sağlam biçimde analiz edilmesine olanak sağlamış ve ARDL modelinin güçlü bir metodolojik araç olarak seçilmesini mümkün kılmıştır. ARDL modeli genel olarak aşağıdaki formülle ifade edilir:

$$y_t = \alpha + \sum_{i=1}^P \beta_i y_{t-i} + \sum_{j=0}^9 \delta_j x_{t-j} + \varepsilon_t$$

Burada;

Yt: Bağımlı değişken (örneğin, Türkiye'nin ihracatı), Xt: Bağımsız değişkenler (örneğin, jeopolitik risk), α : Sabit terim, β_i : Gecikmeli bağımlı değişkenin katsayıları, δ_j : Gecikmeli bağımsız değişkenlerin katsayıları, ε_t : Hata terimi. ARDL modeli kullanarak, jeopolitik riskin ihracat ve ithalat üzerindeki etkisini incelemek mümkündür. Aşağıdaki şekilde formüle edilebilir:

$$EXP_t = \alpha + \sum_{i=1}^P \beta_i EXP_{t-i} + \sum_{j=0}^9 \delta_j GPR_{t-j} + \varepsilon_t \quad \text{Model 1}$$

$$IMP_t = \alpha + \sum_{i=1}^P \beta_i IMP_{t-i} + \sum_{j=0}^9 \delta_j GPR_{t-j} + \varepsilon_t \quad \text{Model 2}$$

EXPt: İhracatın t dönemindeki değeri. IMPt: İthalatın t dönemindeki değeri. GPRt-j: Jeopolitik riskin t dönemindeki değeri. α : Sabit terim. β_i : Gecikmeli ihracat değerinin katsayıları. Δ_j : Gecikmeli jeopolitik riskin katsayıları. ε_t : Hata terimi.

Tablo 2

Veri Seti

Değişkenler	Kaynak
Geopolitical Risk Index	Dario Caldara ve Matteo Iacoviello
İhracat	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)

İthalat

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)

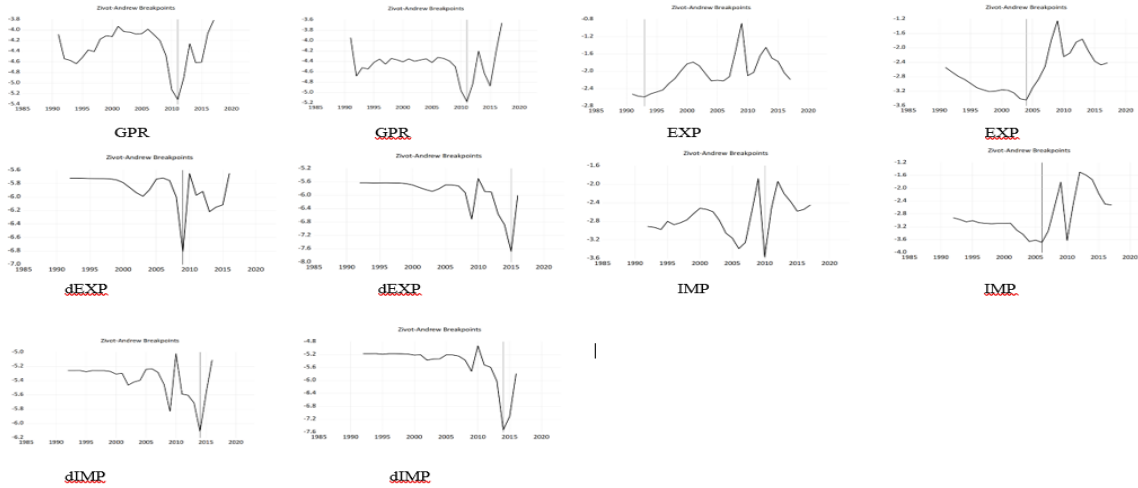
6. Analiz Sonuçları

Jeopolitik risklerin doğası gereği şoklar yaratması sonucunda değişkenlerde kırılmalar meydana gelecektir. Bu sebeple değişkenlerin birim kökleri incelemelerinde kırılmaları dikkate alan Zivot-Andrews birim kök testi değişkenler üzerinde uygulanmıştır.

Tablo 3

Zivot-Andrews Birim Kök Testi Sonuçları

	Sabit Terimli	Kırılma Tarihi	Sabit Terim ve Trendli	Kırılma Tarihi
GPR	-5,311781	2011	-5,174151	2011
EXP	-2.587830	1993	-3.437435	2004
Δ EXP	-6,809321	2009	-7,680305	2015
IMP	-3,571230	2010	-3,684444	2006
Δ IMP	-6,109594	2014	-7,531161	2014

Grafik 1. Değişkenlerin Zivot-Andrews Grafikleri

Tablo 3 ve Grafik 1’de sunulan Zivot-Andrews birim kök testi sonuçları, Türkiye’nin jeopolitik risk endeksi (GPR), ihracat (EXP) ve ithalat (IMP) serilerinde önemli yapısal kırılmaların varlığını göstermektedir. GPR serisi için, sabit terim modeli ve trendli model dikkate alındığında yapısal kırılmanın yılı 2011 olarak belirlenmiştir. Sabit terimle yapılan testin istatistiği

-5.311781, sabit terim ve trend ile yapılan testin istatistiği ise -5.174151 olup, bu değerler GPR serisinin 2011 yılında durağanlaştığını göstermektedir. Bu tarih, Türkiye'nin Suriye krizi ve Arap Baharı sonrası bölgesel jeopolitik risklerin yükseldiği kritik bir döneme denk gelmektedir. Artan güvenlik tehditleri, göç dalgaları ve bölgesel istikrarsızlıklar, Türkiye'nin jeopolitik risk algısında belirgin bir kırılmaya yol açmıştır.

İhracat serisi (EXP) için ise, sabit terimle yapılan testte durağanlık sağlanamamış ve yapısal kırılma yılı 1993 olarak tespit edilmiştir; test istatistiği -2.587830 ile %5 anlamlılık seviyesinin altında kalmıştır. Sabit terim ve trendin dahil edildiği modelde ise kırılma yılı 2004 olarak belirlenmiş, test istatistiği -3.437435 ile durağanlık sınırına yaklaşmakla birlikte kesin olarak durağanlık sağlanamamıştır. Ancak, EXP'nin birinci farkı (ΔEXP) incelendiğinde, sabit terimli testte kırılma yılı 2009 ve test istatistiği -6.809321, trendli modelde ise kırılma yılı 2015 ve test istatistiği -7.680305 olarak bulunmuş, bu sonuçlar serinin birinci farkının durağan olduğunu doğrulamaktadır. 1993 ve 2004 yıllarındaki kırılmalar, Türkiye ekonomisinde mali krizler ve AB müzakere süreci gibi dış ticaret performansını etkileyen önemli ekonomik ve siyasi dönüm noktalarını yansıtmaktadır. 2009'da yaşanan küresel finans krizinin ihracat üzerindeki negatif etkisi ve 2015'teki bölgesel jeopolitik gerilimlerin ihracat dinamiklerinde yarattığı dalgalanmalar ise ΔEXP serisinde gözlemlenen kırılmalarla örtüşmektedir.

İthalat serisi (IMP) açısından, sabit terimle yapılan testte kırılma yılı 2010 olarak belirlenmiş, ancak test istatistiği -3.571230 ile %5 anlamlılık seviyesinin hemen altında kalmış ve serinin durağan olmadığı sonucuna varılmıştır. Sabit terim ve trend ile yapılan testte ise kırılma yılı 2006 olarak bulunmuş, test istatistiği -3.684444 olup, bu değer durağanlık için sınırda bir sonuç teşkil etmektedir. İthalatın birinci farkı (ΔIMP) için hem sabit terimli hem de trendli modellerde kırılma yılı 2014 olarak belirlenmiş olup, test istatistikleri sırasıyla -6.109594 ve -7.531161 ile durağanlık sağlanmıştır. 2006 ve 2010 yıllarındaki kırılmalar, Türkiye'nin üretim süreçlerinde ithalata dayalı yapıların güçlendiği, dış talebin yükseldiği dönemleri ifade ederken, 2014 kırılması ise Türkiye'nin finansal kırılganlık yaşadığı ve döviz kuru baskısının arttığı bir süreci işaret etmektedir.

Bu bulgular, Türkiye'nin dış ticaret serilerinde gözlenen yapısal kırılmaların ekonomik krizler, bölgesel jeopolitik gelişmeler ve küresel finansal dalgalanmalarla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Özellikle 2011 ve 2015 gibi jeopolitik risklerin arttığı dönemlerde dış

ticaret performansında belirgin kırılmalar yaşanması, Türkiye'nin ekonomik faaliyetlerinin jeopolitik gelişmelere karşı duyarlılığını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, 1993, 2004, 2006, 2009 ve 2014 gibi yıllarda görülen ekonomik ve politik kırılmalar, dış ticaret serilerinin istikrarını doğrudan etkilemiştir.

Sonuç olarak, Zivot-Andrews testi ile belirlenen yapısal kırılma yılları, Türkiye'nin dış ticaret performansının ve jeopolitik risk düzeyinin ekonomik ve politik faktörlerden kaynaklanan kırılğanlıkları yansıttığını göstermekte, dış ticaret politikalarının sürdürülebilirliği için bu dönüm noktalarının dikkate alınmasının önemini vurgulamaktadır.

Zivot-Andrews birim kök testinden sonra ARDL analizini tamamlayabilmek için ve çıkan sonuçları yorumlayabilmek için izlenecek adımlardan biri de sınır testi uygulamasıdır. Modelimizin sınır testi şu şekildedir;

Tablo 4

Sınır Testi Sonuçları

Model 1 Sınır Testi Sonuçları						
F-İstatistiği	17.89					
	%10		%5		%1	
	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
Test	2.91	3.69	3.53	4.42	5.15	6.26
İstatistiği						
F-İstatistiği	2.84	3.62	3.47	4.33	4.94	6.02
Value	2.63	3.35	3.10	3.87	4.13	5.00
Model 2 Sınır Testi Sonuçları						
F-İstatistiği	17.94					
	%10		%5		%1	
	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
F-İstatistiği	2.85	3.62	3.47	4.33	4.94	6.02
Test	2.83	3.58	3.43	4.26	4.77	5.85
İstatistiği						
Value	2.63	3.35	3.10	3.87	4.13	5.00

Not. I(0) ve I(1) sırasıyla durağan ve durağan olmayan sınırlardır.

Model 1 için; F-istatistik değeri 17.895 olarak mevcut olup, kritik değerlerle yapılan sorunlarda %10, %5 ve %1 anlamlılık değerlerinde I(1) sınır değerlerinin oldukça üzerinde olduğu görülmektedir. %10 anlamlılık seviyesinde I(1) sınır değeri 3.623, %5 seviyesinde 4.335 ve %1 seviyesinde 6.028 olup, tüm bu değerler F-istatistiği olan 17.895'in çok altında bulunmaktadır. Bu sonuçlar, H0 hipotezinin reddedilmesini gerektirir. Dolayısıyla değişkenler arasında uzun dönemli bir muhafazanın (eş bütünleşme) içerdiği var edilmektedir. Kısaca değişkenleriniz arasında bir uzun dönem ilişkisi (eş bütünleşme) vardır. Yani, ithalat, ihracat ve jeopolitik risk arasındaki uzun dönemli denge ilişkisi anlamlıdır. Bu, uzun vadeli değişkenlerin birlikte hareket ettiğini gösterir ve modelinin varlığının teyit edilmesini sağlar.

Model 2 için; Eş bütünleşme testlerine göre, boş hipotez (H0) olarak kabul edilen "değişkenler arasında düzey ilişkisi yoktur" ifadesi, hesaplanan F-istatistiği olan 17.95 ile tüm kritik değerlerin (I(1) için %10'da 3.623 , %5'te 4.335 , %1'de 6.028) Oldukça üzerinde olduğundan dolayı reddedilmektedir. Bu sonuç, ithalat, ihracat ve jeopolitik risk gibi değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki (eş bütünleşme) olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu değişkenlerin birlikte hareket ettiği ve aralarındaki dinamiklerin önemli olduğu anlaşılmaktadır; bu da ekonomik politika ve stratejinin geliştirilmesinde dikkate alınması gereken bir bulgudur.

Her iki modelde de eş bütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edilmesinin ardından Model 1 ve Model 2 Kısa ve Uzun Dönem katsayıları şu şekildedir;

Tablo 5

Model 2 ve Model 2 Kısa Dönem Katsayı Tahmini

Model 1 Kısa Dönem Katsayıları ARDL (1,4,2)					Model 2 Kısa Dönem Katsayıları ARDL (4,2,1)				
Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistik	Olasılık	Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistik	Olasılık
FARKIH	-	0.17244	-	0.014	FARKIT	-	0.17009	-	0.034
R(-1)	0.45502	9	2.6386	4	H(-1)	0.38145	3	2.2426	4
	8		28			4		17	
FARKIT	0.42562	0.05141	8.2789	0.000	FARKIT	-	0.12716	-	0.068
H	6	0	65	0	H(-2)	0.24222	8	1.9047	9
						3		43	
FARKIT	0.20486	0.08252	2.4823	0.020	FARKIT	0.26394	0.12855	2.0532	0.051
H(-1)	1	7	71	4	H(-3)	2	1	11	1
FARKIT	0.07324	0.06580	1.1131	0.276	FARKIT	-	0.13789	-	0.222
H(-2)	5	2	18	7	H(-4)	0.17270	0	1.2524	5
						2		66	

FARKIT	-	0.06236	-	0.030	GPR	1.09E+	2.91E+	0.0375	0.970
H(-3)	0.14389	3	2.3073	0		09	10	25	4
	6		81						
FARKIT	0.09109	0.06788	1.3418	0.192	GPR(-1)	1.47E+	3.24E+	0.4542	0.653
H(-4)	5	8	52	2		10	10	49	7
GPR	-	1.44E+	-	0.945	GPR(-2)	-	2.87E+	-	0.083
	9.88E+	10	0.0687	8		5.18E+	10	1.8062	4
	08		55			10		82	
GPR(-1)	-	1.60E+	-	0.648	FARKITH	1.74015	0.21019	8.2789	0.000
	7.39E+	10	0.4614	6	R	9	0	65	0
	09		61						
GPR(-2)	2.63E+	1.41E+	1.8596	0.075	FARKITH	0.93920	0.34655	2.7100	0.012
	10	10	34	2	R(-1)	4	9	88	2
C	-	3.57E+	-	0.929	C	4.11E+	7.17E+	0.5737	0.571
	3.21E+	09	0.0898	2		09	09	04	5
	08		12						
R ²	0.791				R ²	0.775			

Model 1'e göre Türkiye'nin ihracatını (FARKIHR) etkileyen dinamikleri anlamada ARDL(1,4,2) modeli önemli bir çerçeve sunmaktadır. Model seçim yöntemi olarak Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılarak belirlenen bu modelde, bağımlı değişkenin bir önceki değeri, Türkiye'nin ithalatı (FARKITH) ve jeopolitik risk (GPR) değişkenlerinin geçmiş değerleri yer almaktadır.

Model sonuçlarına göre, FARKIHR değişkeninin gecikmeli değeri olan FARKIHR(-1) negatif bir etki yaratmakta ve bu etki p-değeri 0.014 ile istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu durum, Türkiye'nin ihracatındaki önceki dönemlerin etkisinin azalma yönünde olduğunu göstermektedir. FARKITH değişkeninin mevcut değeri ise 0.426 olarak bulunmuş ve p-değeri 0.0000000171 ile güçlü bir pozitif etki yarattığı ortaya konmuştur. Bu, ithalatın artışının ihracatı artırabileceğini ve iki değişkenin birbirine etki ettiğini göstermektedir. FARKITH(-1) bir önceki dönemdeki değeri 0.205 ile anlamlı bir pozitif etki sağlarken, FARKITH(-3) üçüncü gecikmeli değeri -0.144 ile negatif bir etki yaratmakta ve bu sonuç da anlamlıdır. Ancak, FARKITH(-2) ve FARKITH(-4) değerleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

GPR değişkeninin mevcut değeri -988318816.39 olarak belirlenmiş ve p-değeri 0.946 ile Türkiye'nin ihracatı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı saptanmıştır. GPR(-1) değeri de anlamlı çıkmazken, GPR(-2) ikinci gecikmeli değeri pozitif bir etki göstermekte ancak bu sonuç istatistiksel olarak sınırda anlamlıdır. Modelin R-kare değeri 0.791, düzeltilmiş R-kare ise 0.713 olarak hesaplanmıştır; bu da modelin bağımlı değişkendeki varyansın yaklaşık %79.1'ini açıkladığını göstermektedir. F-istatistiği 10.111 ve p-değeri 0.00000301 ile modelin genel olarak anlamlı olduğunu ve en az bir bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde etkili olduğunu

göstermektedir. Durbin-Watson istatistiği ise 2.145 ile otokorelasyonun olmadığını, yani hata terimlerinin birbirleriyle ilişkisiz olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, bu bulgular Türkiye'nin dış ticaret politikalarının ve ekonomik stratejilerinin şekillendirilmesinde dikkate alınması gereken önemli bilgiler sunmaktadır. Özellikle, ithalatın (FARKITH) güçlü pozitif etkisi, Türkiye'nin ihracatının artışının ithalatla birlikte hareket ettiğini ve bu iki değişkenin birbirini etkileyebileceğini göstermektedir. Diğer yandan, GPR (jeopolitik risk) değişkeninin etkisinin anlamlı olmaması, jeopolitik riskin mevcut durumunun Türkiye'nin ihracatı üzerinde doğrudan bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır.

Model 2'ye göre Türkiye'nin ithalatını temsil eden FARKITH ile ihracatını temsil eden FARKIHR ve jeopolitik risk değişkeni GPR arasındaki ilişkileri inceleyen bu analiz, önemli bulgular sunmaktadır.

Modelde, FARKITH üzerindeki etkileri değerlendirdiğimizde, önceki döneme ait FARKITH değeri (koefisiyent: -0.381, p-değeri: 0.034) negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır, bu da Türkiye'nin ithalatında önceki dönemlerin etkisinin azalma yönünde olduğunu göstermektedir. İkinci gecikmeli değer de negatif bir etki yaratmakta (koefisiyent: -0.242, p-değeri: 0.069), ancak bu sonuç istatistiksel olarak sınırda anlamlıdır. Üçüncü gecikmeli değer ise pozitif bir etki oluşturarak (koefisiyent: 0.264, p-değeri: 0.051) önceki değerlerin uzun vadede ithalatı artırıcı bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer yandan, ihracatı temsil eden FARKIHR değişkeninin mevcut değeri (koefisiyent: 1.740, p-değeri: 0.0000000171) Türkiye'nin ithalatı üzerinde güçlü bir pozitif etki yaratmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin ihracatındaki artışın ithalat üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu ve bu iki değişkenin birlikte hareket ettiğini göstermektedir. FARKIHR'ın bir önceki dönem değeri de pozitif bir etki sağlamaktadır (koefisiyent: 0.939, p-değeri: 0.012), bu da ihracatın geçmişteki değişimlerinin ithalat üzerinde devam eden bir etkisi olduğunu ortaya koyar.

GPR değişkeni, yani jeopolitik riskin mevcut değeri (koefisiyent: 1090732312.05, p-değeri: 0.970) Türkiye'nin ithalatı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir. Ancak, jeopolitik riskin zaman içinde değişen etkileri, özellikle ihracat ve ithalat arasındaki dinamik ilişkilerde dolaylı bir rol oynayabilir.

Sonuç olarak, bu model, Türkiye'nin ithalatı ile ihracatı arasındaki ilişkinin karmaşık olduğunu ve jeopolitik riskin bu ilişkilerde etkili olabileceğini ortaya koymaktadır. FARKIHR

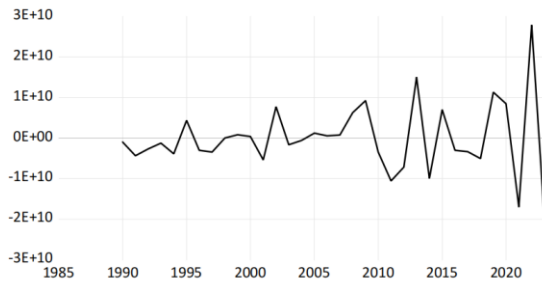
değişkeninin güçlü etkisi, ihracatın artışının ithalatı artırabileceğini göstermektedir, bu da Türkiye'nin ticaret stratejilerinin şekillendirilmesinde dikkate alınması gereken bir bulgudur. İthalat ve ihracat arasındaki bu dinamik ilişki, Türkiye'nin ekonomik politikalarını ve dış ticaret stratejilerini belirlemede kritik bir rol oynamaktadır.

Model 1 ve Model 2'nin uzun dönem ilişkisi ise şu şekildedir;

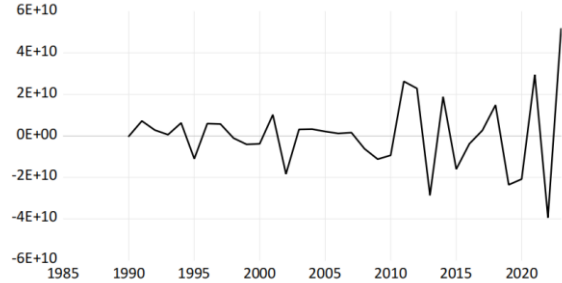
Tablo 6

Model 1 ve Model 2 Uzun Dönem Katsayıları

Model 1 ARDL (1,4,2) Uzun Dönem Katsayıları					Model 2 ARDL (4,2,1) Uzun Dönem Katsayıları				
Değişkenler	Katsayılar	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık	Değişkenler	Katsayılar	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık
FARKIT	0.44736	0.1030	4.3401	0.000	GPR(-1)	-	1.75E+	-	0.188
H(-1)	7	76	55	1		2.35E+	10	1.3432	9
						10		59	
GPR(-1)	1.23E+	9.38E+	1.3105	0.199	FARKIH	1.74843	0.3617	4.8338	0.000
	10	09	93	6	R(-1)	4	04	85	0
C	-	2.45E+	-	0.929	C	2.68E+	4.48E+	0.5990	0.553
	2.20E+	09	0.0898	0		09	09	81	5
	08		42						

Grafik 2. Model 1 Uzun Dönem Grafiği

Grafik 3. Model 2 Uzun Dönem Grafiği

Model 1 açısından uzun dönem ilişkisi; Türkiye'nin ihracatını (FARKIHR) etkileyen faktörler arasında ithalat (FARKITH) ve jeopolitik risk (GPR) önemli bir rol oynamaktadır.

Modelde ithalatın bir önceki dönem değeri ile katsayı olarak 0.447367 belirlenmiş olup, bu durum, ithalatın artışının ihracat üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu göstermektedir; yani, ithalatın artışı Türkiye'nin ihracatını artırabilir. Öte yandan, jeopolitik riskin bir önceki dönem değeri için katsayı $1.23E+10$ olarak belirlenmiş olsa da bu etki istatistiksel olarak anlamlı değildir (p-değeri 0.1996), dolayısıyla jeopolitik riskin Türkiye'nin ihracatı üzerindeki doğrudan etkisi sınırlıdır ve mevcut koşullarda dikkate alınmamaktadır. Sabit terim (C) ise $-2.20E+08$ değerine sahip olup, bu da anlamlı değildir ve ihracatın temel seviyesinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Genel olarak, uzun dönem ilişkisi incelendiğinde, Türkiye'nin ihracatı üzerinde en belirgin etkiyi ithalat oluşturmakta, bu da ithalat artışının ihracatı artırabileceğini işaret ederken, jeopolitik riskin doğrudan etkisinin sınırlı olması, dış ticaret dinamiklerinin daha çok ekonomik faktörlere dayandığını ortaya koymaktadır; dolayısıyla, Türkiye'nin dış ticaret politikaları ve ekonomik stratejileri geliştirilirken, ithalatın ihracat üzerindeki olumlu etkisi göz önünde bulundurulmalı, ancak jeopolitik riskin etkisi daha az önem taşımaktadır.

Model 2 için uzun dönem ilişkisi; Türkiye'nin ithalatını (FARKITH) etkileyen faktörler arasında jeopolitik risk (GPR) ve ihracat (FARKIHR) önemli bir rol oynamaktadır. Modelde jeopolitik riskin bir önceki dönem değeri için katsayı $-2.35E+10$ olarak belirlenmiş olup, bu durum, jeopolitik riskin artışının ithalat üzerinde negatif bir etki yarattığını göstermektedir; yani, jeopolitik riskin yükselmesi Türkiye'nin ithalatını azaltabilir. Ancak bu etki istatistiksel olarak anlamlı değildir (p-değeri 0.1889), bu da jeopolitik riskin mevcut koşullarda Türkiye'nin ithalatı üzerindeki doğrudan etkisinin zayıf olduğunu göstermektedir.

Öte yandan, ihracatın bir önceki dönem değeri için katsayı 1.748434 olarak belirlenmiştir ve bu değer istatistiksel olarak anlamlıdır (p-değeri 0.0000). Bu durum, önceki dönemdeki ihracatın artışının ithalat üzerinde güçlü ve pozitif bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır; yani, ihracatın artışı Türkiye'nin ithalatını artırabilir. Sabit terim (C) ise $2.68E+09$ değerine sahip olup, bu da anlamlı değildir (p-değeri 0.5535), bu durum da ithalatın temel seviyesinin oldukça yüksek olmadığını göstermektedir.

Genel olarak, uzun dönem ilişkisi incelendiğinde, Türkiye'nin ithalatı üzerinde en belirgin etkiyi ihracat oluşturmaktadır. Bu durum, ihracat artışının ithalatı artırabileceğini işaret ederken, jeopolitik riskin etkisi sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin dış ticaret politikaları ve

ekonomik stratejileri geliştirilirken, ihracatın ithalat üzerindeki olumlu etkisi göz önünde bulundurulmalı, ancak jeopolitik riskin etkisi daha az önem taşımaktadır.

Zaman serisi analizlerinde kullanılan ARDL modelleri hem kısa hem uzun dönemli ilişkilere dair güçlü çıkarımlar sunsa da serilerdeki yapısal kırılmaların tahmin edilen katsayılar üzerinde sapma yaratma riski bulunmaktadır. Bu durum, özellikle dışsal şoklara açık makroekonomik değişkenlerle çalışılan modellerde daha belirgindir. Bu nedenle, analizimizin sağlamlığını test etmek amacıyla Bai-Perron Çoklu Kırılma Testi uygulanmıştır.

Bai-Perron testi, regresyon ilişkilerinde zamanla değişen yapısal kırılmaları belirleyerek modelin parametre kararlılığını değerlendirmeyi mümkün kılar. Bu yöntemle ARDL (1,4,2) ve ARDL (4,2,1) modelleri ile tahmin edilen dış ticaret ve jeopolitik risk ilişkisine dair çıkarımların belirli dönemlerde geçerliliğini yitirmediği test edilmiştir.

Tablo 7

Sequential F-Statistic for L+1 vs. L Breaks

Kırılma Sayısı	F-İstatistiği	Ölçeklenmiş F	5% Kritik Değer	Karar
0 vs. 1	16.91624	50.74871	13.98	Anlamlı
1 vs. 2	1.225749	3.677247	15.72	Anlamsız

Anlamlı bulunan kırılma noktası: 2011 yılı

Tablo 8

Bilgi Kriterlerine Göre Kırılma Sayısı Seçimi

Kırılma Sayısı	Log-L	Schwarz (BIC)	LWZ	Açıklama
0	26.95664	-3.969470	-3.819010	En düşük BIC ve LWZ
1	45.00802	-4.536639	-4.173856	
2	48.24836	-4.324279	-3.732384	
3	50.79451	-4.075383	-3.232183	
4	54.09160	-3.866010	-2.740793	
5	59.59571	-3.772796	-2.320228	

Model açısından en uygun kırılma sayısı, 1 kırılma; tahmini kırılma tarihi, 2011. Bai-Perron çoklu kırılma testinin ortaya koyduğu 2011 yılı yapısal kırılması, ARDL modelleri ile yüksek düzeyde örtüşmektedir. Zira, bu döneme denk gelen dışsal şoklar (örneğin Arap Baharı, Suriye

Krizi, Euro Bölgesi borç krizi), Türkiye'nin dış ticaret yapısını ve jeopolitik risk algısını ciddi şekilde etkilemiştir.

Model 1'de jeopolitik riskin (GPR) uzun dönem pozitif etkisi anlamlı çıkarken, Model 2'de ihracat farkının uzun dönemli etkisi anlamlıdır. Bu durum, her iki modelde de dış şoklara karşı duyarlılığın farklı kanallardan etkili olduğunu ve yapısal kırılmaların etkisini taşıdığını göstermektedir. Bai-Perron testiyle 2011'deki kırılmanın tespit edilmesi, bu ARDL yapıların zamansal olarak stabil olmayan bir ekonomik çevrede tahmin yapıldığını ve zamanla değişen dinamiklerin modele entegre edilmesi gerektiğini doğrulamaktadır.

Zaman serisi analizlerinde modelin geçerliliği ve güvenilirliği, yalnızca anlamlı katsayılar elde edilmesine değil, aynı zamanda parametrelerin zaman boyunca kararlılığını korumasına da bağlıdır. Bu bağlamda yapılan Bai-Perron çoklu kırılma testi, ARDL modellerinin öngördüğü ilişkilerin yapısal olarak sağlam temellere dayandığını ve tahmin edilen ilişkilerin belirli bir dönemde değil, daha geniş bir zaman aralığında geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.

Özellikle, 2011 yılının hem ekonomik hem jeopolitik anlamda önemli bir kırılma noktası olarak saptanması, ARDL modellerinde yer alan değişkenlerin duyarlılıklarının zaman içinde değişebileceğine işaret etmektedir. Bu durum, modellemeye zamanla değişen parametrelerin dâhil edilmesi gerektiğini ya da kırılma sonrası dönemler için ayrı ayrı analiz yapılmasının önemini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, ARDL (1,4,2) ve ARDL (4,2,1) modellerinin her biri, Bai-Perron testiyle belirlenen yapısal değişimle örtüşen, tutarlı ve teorik olarak desteklenebilir sonuçlar üretmektedir. Bu durum, yapılan ekonometrik analizin hem uygun modelleme stratejisi ile oluşturulduğunu hem de sağlamlık açısından güvenilir olduğunu göstermektedir.

7. Sonuç

1985–2022 dönemine ilişkin analiz bulguları, Türkiye'nin dış ticaret dinamiklerinin hem ekonomik hem de jeopolitik değişkenlerden etkilendiğini göstermektedir. Model 1 sonuçlarına göre, Türkiye'nin ihracat performansı üzerinde en belirleyici etken, ithalatın (FARKITH) hem mevcut hem de geçmiş dönem değerleridir. Bu bulgu, ithalatın ihracat üzerindeki pozitif etkisini ortaya koymakta ve Türkiye'nin dış ticaretinde ithalata bağlı üretim yapısının ihracatı desteklediğini göstermektedir. Bu çerçevede, hükümetin ihracatı teşvik etmeye yönelik politikalarında ithalatın tamamlayıcı rolünün göz ardı edilmemesi gerektiği açıktır.

Öte yandan, jeopolitik risk (GPR) değişkeninin ihracat üzerindeki doğrudan etkisinin sınırlı düzeyde olması, Türkiye'nin dış ticaret stratejileri açısından dikkatle değerlendirilmesi gereken bir husustur. Jeopolitik riskin ithalat üzerindeki etkisinin de istatistiksel olarak anlamlı bulunmaması, kısa vadede dış ticaret üzerindeki etkisini sınırlı kılmakla birlikte, uzun vadeli yatırım ve ticaret kararlarında "ülke riski" algısının yükselmesine neden olabilmektedir.

Bu durumun birkaç olası nedeni bulunmaktadır. İlk olarak, Türkiye'nin ihracat yapısının büyük ölçüde Avrupa Birliği ülkeleri gibi görece istikrarlı pazarlara yönelmiş olması, bölgesel jeopolitik risklerin etkisini sınırlandırmış olabilir. Ayrıca, kriz dönemlerinde Türk lirasının değer kaybı yoluyla ortaya çıkan rekabet avantajı, ihracatın olumsuz etkilenmesini sınırlamış olabilir. Firmaların risk yönetimi deneyimleri, devlet destekleri ve pazar çeşitlendirme stratejileri de ihracatın jeopolitik risklere karşı dirençli hale gelmesine katkı sağlamış olabilir.

Benzer şekilde, ithalat üzerindeki sınırlı etki, Türkiye'nin üretim yapısının yüksek oranda ithal ara malı ve enerjiye bağımlı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bu bağlamda, ithalatın ekonomik zorunluluklara bağlı olarak devam etmesi, dışsal şoklara karşı esnekliğini artırmış olabilir. Ayrıca, enerji ve stratejik ürünlerdeki uzun vadeli sözleşmeler, ithalat akışının kısa vadeli jeopolitik dalgalanmalardan daha az etkilenmesini sağlamış olabilir.

Bununla birlikte, Türkiye'de yaşanan darbe teşebbüsleri, terör saldırıları ve ekonomik krizler gibi içsel şoklar, uluslararası yatırımcılar ve üçüncü ülkeler açısından bir jeopolitik risk unsuru oluşturarak ülke riskini artırmaktadır. Bu durum, dış ticaretin istikrarını olumsuz etkileyebilecek potansiyel bir tehdit olarak değerlendirilmelidir. Özellikle Avrupa ülkeleri ile sürdürülen ticaret ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde, Türkiye'nin jeopolitik kırılganlıkları bu ülkelerin Türkiye'yi güvenilir bir tedarikçi olarak konumlandırmasında tereddüt yaratabilir. Tedarik zincirlerinde güvenlik ve istikrar arayışı, Avrupa'nın Türkiye'ye olan ekonomik bağımlılığını azaltmaya yönelik stratejiler geliştirmesine neden olabilir.

Bu durum, Türkiye'nin ihracat kapasitesini ve bölgesel ticaret gücünü zayıflatabileceği gibi, Avrupa ekonomileri açısından da alternatif tedarikçilere yönelme zorunluluğu doğurabilir. Dolayısıyla, Türkiye'nin dış ticarete sürdürülebilirliği sağlamak adına ülke riskini azaltıcı politikaları önceliklendirmesi önem arz etmektedir.

Türkiye'nin dış ticaret politikalarının geliştirilmesinde, ithalatın ihracatı destekleyici yapısal rolü stratejik düzeyde ele alınmalıdır. Özellikle üretim süreçlerinde kullanılan ara

mallarının büyük oranda ithalata dayalı olması, ithalatın yalnızca dışa bağımlılığı artıran bir unsur olarak değil, aynı zamanda ihracatı besleyen tamamlayıcı bir unsur olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda, ithalatın üretim ve ihracata olan katkısını dikkate alan sanayi ve dış ticaret politikalarının entegre bir yaklaşımla yeniden yapılandırılması önem taşımaktadır.

Diğer yandan, Türkiye'nin karşı karşıya olduğu jeopolitik risklerin azaltılması, ülke riskinin düşürülmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Siyasi istikrarın sağlanması, hukukun üstünlüğünün tesisi, yönetimde şeffaflığın artırılması ve kamu kurumlarının kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi gibi reformlara öncelik verilmesi, uluslararası yatırımcılar nezdinde Türkiye'nin güvenilirliğini artırarak dış ticaretin sürdürülebilirliğini destekleyecektir. Ülke riski algısının yönetilebilmesi, dış ticaretin hem kısa hem de uzun vadede daha sağlıklı bir zeminde yürütülmesi açısından temel bir gerekliliktir.

Ayrıca, Türkiye'nin dış ticaretini olumsuz yönde etkileyebilecek terör olayları, ekonomik krizler ve siyasi istikrarsızlıklar gibi risk faktörlerine karşı dirençli bir politika seti geliştirilmelidir. Bu doğrultuda, olası dış şoklara karşı erken uyarı sistemlerinin kurulması, risk senaryolarına göre önleyici mekanizmaların tasarlanması ve kriz yönetimi kapasitesinin artırılması, dış ticaret politikalarının istikrarını güçlendirecektir.

Son olarak, Türkiye'nin Avrupa ülkeleriyle olan ticari ilişkilerinde güvenin tesis edilmesi, karşılıklı bağımlılık temelinde sürdürülebilir bir iş birliği ortamının yaratılması açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle enerji, lojistik ve güvenlik gibi stratejik alanlarda iş birliğinin derinleştirilmesi, Türkiye'nin Avrupa'nın tedarik zincirlerinde üstlendiği rolü pekiştirecek; böylece ticaretin sürekliliği ve karşılıklı fayda ilkesi çerçevesinde güçlenmesi sağlanacaktır. Bu bütüncül yaklaşım, Türkiye'nin dış ticaret politikalarının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda siyasi ve stratejik bağlamda da yeniden inşa edilmesini gerekli kılmaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Etik komite onayı ve/veya yasal/özel izin gerektirmeyen bu çalışma, araştırma ve yayın etiğine uygundur.

Araştırmacının Katkı Oranı Beyanı

Yazar makalenin tek yazarı olduğu için katkı oranı %100'dür.

Araştırmacının Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Alparslan, U. (2022). Energy independence only comes with clean. Ember. <https://ember-energy.org/latest-insights/energy-independence-only-comes-with-clean/>
- Alesina, A., Özler, S., Roubini, N., & Swagel, P. (1996). Political instability and economic growth. *Journal of Economic Growth*, 1(2), 189–211. <https://doi.org/10.1007/BF00138862>
- Anderson, J. E. (2010). *The gravity model: A user guide* (NBER Working Paper No. 16576). National Bureau of Economic Research. <https://www.nber.org/papers/w16576>
- Bakan, S. (2022). Savaş, dünya ekonomisi ve finansal piyasalar için de felaket mi? *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 5(2), 59–74.
- Balassa, B. (1965). Trade liberalization and revealed comparative advantage. *The Manchester School of Economic and Social Studies*, 33(2), 99–123. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9957.1965.tb00050.x>
- Baldwin, R. (2016). *The great convergence: Information technology and the new globalization*. Harvard University Press.
- Baldwin, R., & Martin, P. (1999). Two waves of globalization: Superficial similarities, fundamental differences. In H. Siebert (Ed.), *Globalization and labour markets* (pp. 3–34). University of Chicago Press. <https://www.nber.org/papers/w6904>
- Bashir, M. F., Shahbaz, M., Malik, M. N., Ma, B., & Wang, J. (2023). Energy transition, natural resource consumption and environmental degradation: The role of geopolitical risk in sustainable development. *Resources Policy*, 85(A), 103985. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2023.103985>
- Caldara, D., & Iacoviello, M. (2022). Measuring geopolitical risk. *American Economic Review*, 112(4), 1194–1225. <https://doi.org/10.1257/aer.20191823>
- Cohen, S. (1999). Geopolitics in the new world era: A new perspective on an old discipline. In S. Cohen, *Reordering the world* (pp. 38–62). Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429494741-3>
- Crozet, M., & Hinz, J. (2020). Friendly fire: The trade impact of the Russia sanctions and counter-sanctions. *Economic Policy*, 35(101), 97–146. <https://doi.org/10.1093/epolic/eiaa006>
- Cœuré, B. (2013, November 23). The political dimension of European economic integration. *European Central Bank*. <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2013/html/sp131123.en.html>
- Darvas, Z. M., & Martins, C. (2022). The impact of the Ukraine crisis on international trade (Bruegel Working Paper No. 20/2022). Bruegel. <https://hdl.handle.net/10419/274179>
- Esty, D. C., & Porter, M. E. (2005). National environmental performance: An empirical analysis of the international competitiveness effects of environmental regulations. In *The global*

- competitiveness report 2005–2006* (pp. 19–30). World Economic Forum. <https://www.jstor.org/stable/44379244>
- Gupta, R., Gozgor, G., & Kaya, H. (2019). Effects of geopolitical risks on trade flows: Evidence from the gravity model. *Eurasian Economic Review*, 9(4), 515–530. <https://doi.org/10.1007/s40822-018-0118-0>
- Hossain, B. S., Voumik, L. C., Ahmed, T. T., Alam, M. B., & Tasmim, Z. (2024). Impact of geopolitical risk, GDP, inflation, interest rate, and trade openness on foreign direct investment: Evidence from five Southeast Asian countries. *Regional Sustainability*, 5(4), 100177. <https://doi.org/10.1016/j.regsus.2024.100177>
- Huang, H., & Zhang, M. (2025). Does geopolitical risk affect export resilience? Evidence from China. In *Proceedings of the 2024 4th International Conference on Big Data, Artificial Intelligence and Risk Management (ICBAR '24)* (pp. 1114–1119). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3718751.3718934>
- International Monetary Fund. (2022). *World economic outlook: Countering the cost-of-living crisis*. International Monetary Fund. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/10/11/world-economic-outlook-october-2022>
- İkizlerli, D., & Ülkü, N. (2012). Political risk and foreigners' trading: Evidence from an emerging stock market. *Emerging Markets Finance and Trade*, 48(3), 106–121. <https://doi.org/10.2753/REE1540-496X480306>
- İnançlı, S., & Akı, A. (2020). Türkiye'nin enerji ithalatı ve yenilenebilir enerji arasındaki ilişkinin ampirik olarak incelenmesi. *Econder Uluslararası Akademik Dergi*, 4(2), 551–565. <https://doi.org/10.35342/econder.849015>
- Kılıç, B. (2023). İç savaşın ihracata olan etkisi: Türkiye ve Suriye üzerine bir inceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 185–197. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.856971>
- Kim, Y. S., Park, K. J., & Kwon, O. B. (2019). Geopolitical risk and trading patterns of foreign and domestic investors: Evidence from Korea. *Asia-Pacific Journal of Financial Studies*, 48(2), 269–298. <https://doi.org/10.1111/ajfs.12253>
- Krugman, P., & Obstfeld, M. (2021). *International economics: Theory and policy*. Pearson.
- Nazir, S., Sohag, K., & Mariev, O. (2025). Geopolitical risk and trade reorientation dynamics: A comparative study. *Emerging Markets Finance and Trade*, 61(8), 2338–2359. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2025.2451188>
- Ozcan, M., Yildirim, M., & Ozturk, S. (2016). Generation expansion planning scenarios to reduce natural gas dependency of Turkey. *Energy Exploration & Exploitation*, 34(2), 244–261. <https://doi.org/10.1177/0144598716629873>

- Özer, A. C. (2019). Türkiye'nin komşu ülkelerle ticareti üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 292–313. <https://doi.org/10.15869/itobiad.476770>
- Pesaran, M. H., & Shin, Y. (1999). An autoregressive distributed lag modelling approach to cointegration analysis. In S. Strom (Ed.), *Econometrics and economic theory in the 20th century: The Ragnar Frisch centennial symposium* (pp. 371–413). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CCOL521633230.011>
- Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289–326. <https://www.jstor.org/stable/2678547>
- Porter, M. E. (1990). *The competitive advantage of nations*. Free Press.
- Porter, M. E. (2019). *Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors*. Free Press.
- Rodrik, D. (2018). *Straight talk on trade: Ideas for a sane world economy*. Princeton University Press.
- Schiffing, S., & Kanellos, N. (2022, March 3). Five essential commodities that will be hit by war in Ukraine. *The Conversation*. <https://theconversation.com/five-essential-commodities-that-will-be-hit-by-war-in-ukraine-177845>
- Smith, A. (1776). *The wealth of nations*. Methuen & Co., Ltd.
- Wang, Y., Liu, C., & Wang, G. (2020). Geopolitical risk revealed in international investment and world trade. *Risk Management*, 22(2), 133–154. <https://doi.org/10.1057/s41283-020-00058-z>
- Wilson, T. (2022). Environmental risks and their impact on global politics. *Environmental Policy Journal*, 18(4), 85–99.
- Wright, T. M., & Rider, T. J. (2014). Disputed territory, defensive alliances and conflict initiation. *Conflict Management and Peace Science*, 31(2), 119–144. <https://www.jstor.org/stable/26271355>

EXTENDED ABSTRACT

Turkey's economic trajectory since the mid-1980s has been shaped by a dual process of globalization and regional instability. On one hand, the country has consistently sought to integrate more deeply into global markets through liberalization reforms, customs union agreements, and export-promotion strategies. On the other hand, it has been subject to a high degree of geopolitical turbulence due to its location at the crossroads of Europe, Asia, and the Middle East. Coups, terrorist attacks, regional wars, financial crises, and political shocks have periodically reshaped perceptions of risk in Turkey, raising questions about the resilience of its foreign trade structure. This study examines the relationship between foreign trade and geopolitical risk in Turkey over the period 1985–2022, employing time-series econometric techniques to assess both long-term and short-term linkages, while also taking into account structural breaks in the data. The objective is not only to quantify the effects of risk but also to explore the conditional dynamics through which trade flows adapt to crises and structural shocks.

The empirical strategy of the paper combines unit root testing with structural breaks and autoregressive distributed lag (ARDL) modeling. Conventional unit root tests such as Augmented Dickey-Fuller or Phillips-Perron assume stable parameters, yet in Turkey's context, stability is a problematic assumption. Political and economic crises have consistently disrupted macroeconomic trajectories, making it crucial to adopt a test that allows for endogenously determined breaks. For this reason, the Zivot-Andrews test is employed. The results reveal multiple years of significant structural change, including 1993, 2004, 2006, 2009, 2011, 2014, and 2015. These years correspond to critical turning points in both domestic and global contexts: the 1994 financial crisis and subsequent stabilization program, Turkey's European Union accession negotiations beginning in 2004, the global financial crisis of 2008–2009, and the political and regional upheavals associated with the Arab Spring and the Syrian civil war after 2011. The identification of these breaks confirms that Turkey's trade trajectory cannot be understood as a smooth trend, but rather as a series of structural adjustments in response to shocks.

The ARDL bounds testing methodology is then applied to explore long- and short-term relationships among exports, imports, and geopolitical risk. This approach is particularly well-suited to Turkey's case because it allows for a mixture of stationary and non-stationary variables and provides robust results in small samples. The estimations show a consistent and robust finding:

imports are the most significant driver of exports. Both contemporaneous imports and their lagged values exert a strong positive influence on export performance. This result lends support to the “import-led export hypothesis,” which emphasizes that imported intermediate goods, capital inputs, and advanced technologies are indispensable for sustaining export growth in developing and emerging economies. Turkey’s export structure, which is heavily integrated into global value chains, depends on imported raw materials and semi-processed goods, particularly in industries such as textiles, automotive, and electronics. The import-export nexus, therefore, is not merely statistical but structural, reflecting the production and trade realities of a globalized economy.

By contrast, the direct effect of geopolitical risk on exports and imports is found to be weak or statistically insignificant in most specifications. This finding may initially appear counterintuitive, given the country’s well-documented exposure to political and regional instability. However, a closer interpretation reveals that the relationship is more nuanced. Geopolitical risk does not continuously depress trade flows in a linear fashion; rather, it acts as a background factor that becomes particularly relevant during moments of crisis or structural breaks. When analyzed in conjunction with the Bai-Perron multiple structural break test, it becomes clear that 2011 stands out as a pivotal year. The eruption of the Arab Spring, the onset of the Syrian civil war, and the subsequent refugee crisis not only heightened perceptions of risk but also disrupted regional trade routes and altered Turkey’s energy import dynamics. Thus, while geopolitical risk does not consistently appear as a statistically strong variable, its influence emerges in concentrated periods of heightened instability.

These empirical results carry several important implications. First, the central role of imports in driving exports suggests that Turkey’s export-led growth model is structurally dependent on imported intermediate goods. This reliance reflects the broader dynamics of global value chain integration, where competitiveness in export markets often depends on access to foreign inputs. However, this dependence also exposes the economy to vulnerabilities, including exchange rate volatility, current account imbalances, and external financing pressures. Any disruption in the availability or cost of imports—whether due to currency depreciation, global supply chain disruptions, or geopolitical instability—has direct implications for export performance. Second, the limited direct effect of geopolitical risk on trade suggests that Turkish firms have developed resilience mechanisms. These include diversification of export destinations, flexible production strategies, hedging against currency risk, and adaptive logistics arrangements.

For example, despite the Syrian conflict disrupting land routes to the Middle East, Turkish exporters redirected flows through alternative channels, including maritime routes and third-country transit points. Such adaptive strategies may explain why geopolitical risk does not show up as a consistently strong determinant in the econometric estimations.

At the same time, the study emphasizes that resilience should not be equated with immunity. During moments of acute instability—such as the 1994 financial crisis, the 2001 banking crisis, the 2008–2009 global financial crisis, and the post-2011 regional upheavals—Turkey's trade performance exhibited clear signs of vulnerability. These episodes highlight the asymmetric nature of risk: while low-to-moderate levels of geopolitical tension may be absorbed through adaptation, high-intensity shocks can severely disrupt trade flows. This observation resonates with recent theoretical contributions that conceptualize risk not as a linear variable but as one that exerts threshold effects, becoming highly relevant only beyond certain levels of intensity.

Beyond empirical findings, the study contributes to the literature by offering a case-specific understanding of how emerging economies navigate the dual pressures of globalization and geopolitical turbulence. Much of the literature assumes that risk uniformly undermines trade. The Turkish case, however, demonstrates that outcomes are more contingent. Trade resilience mechanisms, structural dependence on imports, and sectoral composition all mediate the impact of risk. This insight challenges the assumption of a universally negative elasticity of trade to risk and suggests the need for more context-sensitive analyses.

From a policy perspective, several recommendations emerge. First, Turkey must reduce its structural dependence on imported intermediates by promoting domestic capacity in critical industries. Industrial upgrading, investment in technology, and development of local supply chains can help mitigate vulnerability while maintaining competitiveness. Second, diversification of export markets is essential. Turkey's reliance on the EU and MENA regions leaves it exposed to localized geopolitical shocks. Expanding trade ties with Asia, Africa, and Latin America could distribute risks more evenly and provide new opportunities for growth. Third, institutional reforms aimed at strengthening the rule of law, transparency, and political stability would not only reduce domestic sources of geopolitical risk but also enhance the country's credibility in global trade networks. Investors and trade partners often price political and institutional risk into their decisions, meaning that improvements in governance can yield direct trade benefits.

Furthermore, the study underscores the importance of macroeconomic stability. Exchange rate volatility, inflationary pressures, and current account deficits amplify the vulnerabilities associated with import dependence. Stable macroeconomic management can, therefore, serve as an indirect but powerful tool for sustaining export growth. Finally, the role of infrastructure and logistics should not be underestimated. Turkey's position as a transport hub between East and West makes infrastructure resilience critical. Investments in ports, railways, and customs modernization not only reduce transaction costs but also enhance the flexibility needed to navigate crises.

In conclusion, this extended abstract has sought to provide a comprehensive overview of Turkey's foreign trade dynamics under conditions of geopolitical risk. The findings highlight the structural dependence of exports on imports, the conditional and asymmetric effects of geopolitical instability, and the resilience strategies employed by firms and policymakers. While geopolitical risk does not exert a continuous negative influence, it becomes particularly significant during periods of structural break and crisis. These results both enrich theoretical debates on trade and risk and provide practical guidance for policymakers seeking to enhance resilience in an uncertain global environment. Ultimately, Turkey's ability to balance integration into global value chains with strategies to mitigate vulnerability will determine its capacity to sustain trade-driven growth in the decades ahead.